

Юшкевич Ю. С. – старший викладач кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ В СВІТЛІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Розвиток сучасного суспільства характеризується динамічними змінами структури і якості людської цивілізації, трансформаційними процесами, які впливають на його ціннісний стан. Саме в Україні, як зазначає С. Р. Борінштейн, соціокультурна трансформація проходить „високоактивно” та „нестабільно” і характеризується конфліктністю. У процесі зміни соціокультурних парадигм, у першу чергу, виникає конфлікт цінностей, який, на думку автора, „спричинений тим, що внаслідок трансформаційних процесів існуюча ціннісно-нормативна система стає неадекватною новим умовам і соціальним відносинам. В той же час побудова нової системи цінностей є досить складним і відносно довгим у часі процесом. Конфлікт між старими, добре засвоєними цінностями, і новими, які тільки-но починають вимальовуватися, призводить до стану аномії” [1, с. 87]. Під час ідеологічної, економічної, правової, адміністративної трансформації та зміни повсякденних культурних практик виникає „нова соціокультурна реальність”, важливими рисами якої є „переоцінка цінностей і формування їх нової ієрархії” [1, с. 190]. Тому дослідження феномену морально-етичних цінностей є досить актуальним у сучасному науковому дискурсі.

Морально-етичні цінності прийнято визначати як суспільні установки, імперативи, цілі та проекти, котрі виражені у формі нормативних уявлень про добро та зло, справедливе та несправедливе, про сенс життя та призначення людини тощо. Крім того, їх розглядають як систему світорозуміння окремого індивіду, яка включає в себе оцінку всього існуючого з позицій добра та зла, що дозволяє встановити зв'язок між вчинком людини та загальноприйнятою системою соціальних цінностей. Так, М. С. Каган зазначає, що моральні цінності є вираженням відношення окремого суб'єкту до світу; до їх числа він відносить добро, шляхетність, справедливість, самовідданість, альтруїзм, безкорисливість. На його думку, вони проявляються через вчинки окремої людини по відношенню до іншої, але величезне значення тут має внутрішній імпульс, духовна мотивація. Ціннісним «інструментом» моральної свідомості він називає совість, яка є внутрішньою необхідністю морального вчинку [2, 107-112].

Морально-етичні цінності прийнято відносити до суспільної моральної свідомості, але слід зазначити, що на індивідуальному рівні теж існує ціннісна компонента. Орієнтація на певні морально-етичні цінності дозволяє людині не лише визначитись з моральною оцінкою тих чи інших вчинків, а також щодо своєї власної поведінки в цілому. Морально-етичні цінності, які стають пріоритетними для особистості, трансформуються, в кінцевому підсумку, в моральні мотиви та ціннісні орієнтації, таким чином реалізуючи моральну позицію особистості, що втілюється у практичній складовій моралі, а саме – у вчинках людини. Морально-етичними цінностями як недеklarативним елементом моральної свідомості опосередковане ефективно включення окремого індивіду до соціуму. Ціннісна складова моралі найбільш яскраво виражає зміст самої моралі як царини свободи.

У залежності від ступеню розповсюдженості та значимості моральні цінності поділяються на загальнолюдські, групові та індивідуальні. Загальнолюдські цінності є тією системою аксіологічних максимумів, яка не пов'язана з конкретним історичним періодом розвитку суспільства або традиціями окремого етносу; вона існує у всіх типах культури, наповнюючи кожну окрему культуру власним змістом. До групових цінностей відносяться ті, що притаманні окремому етносу та відображають культурну специфіку нації. Загальнолюдські та групові цінності віддзеркалюються у свідомості окремого індивіду, формуючи його власну систему цінностей, набуваючи, таким чином, індивідуального забарвлення.

Кожна нація є неповторним соціокультурним утворенням, кожний народ є носієм безцінного, унікального духовного та історичного досвіду. Так, необхідною умовою існування українського соціуму є збереження українським етносом власного обличчя, національних морально-етичних цінностей, що має запобігти повній асиміляції та розчиненню нашої нації у західному суспільстві з його орієнтацією на матеріальні пріоритети. В іншому випадку виникає реальна загроза руйнування традиційних моральних цінностей українського народу, що призведе до повної втрати національної ідентичності та поставить під загрозу духовну безпеку нашого суспільства.

Для сучасного українського соціуму єдиною парадигмою розвитку може бути лише орієнтація на гуманізм та людиноцентризм, що, у свою чергу, потребує формування високоморальної,

доброчесної особистості. Доброчесної в «гегелівському» розумінні, який наділяв такою характеристикою лише ту людину, вчинок якої здійснений згідно моралі, але лише за умови внутрішньої потреби у цьому. Як відомо, Альберт Ейнштейн, розглядаючи прагнення до моральності в якості найважливішого з людських зусиль, котре надає краси та гідності нашому життю і від якого залежить внутрішня стійкість і навіть наше існування, вважав його формування головним завданням освіти. Саме освіта, зокрема гуманітарна її складова, є транслятором найважливіших та історично сталих норм і цінностей буття.

Отже, завданням сучасної освіти в світлі тих трансформаційних процесів, які відбуваються, є формування високодуховної людини, що здатна піклуватися про збереження нації та мови своєї Вітчизни, традицій, культурного укладу, фольклору, що виражає «душу» народу. Саме така особистість в той же час буде носієм загальнолюдських духовних цінностей та відкритою до міжкультурного діалогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства: [монографія] / Борінштейн Є. Р. – Одеса : Астропринт, 2004. – 400 с.
2. Каган М. С. Философская теория ценности / Каган М. С. – Санкт-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.